

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Szkoła ponadpodstawowa:
liceum ogólnokształcące, technikum
oraz branżowa szkoła I i II stopnia**

Język regionalny – język kaszubski

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Szkoła ponadpodstawowa:
4-letnie liceum
5-letnie technikum**

Język regionalny – język kaszubski

Spis treści

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego, III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum	7
Podstawa programowa przedmiotu język kaszubski	13
Zakres podstawowy i rozszerzony	13
Cele kształcenia – wymagania ogólne	13
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	14
Warunki i sposób realizacji	19
Komentarz do podstawy programowej liceum i technikum, <i>Danuta Pioch</i>	20
 Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego, III etap edukacyjny: branżowa szkoła I stopnia	24
Podstawa programowa przedmiotu język kaszubski	30
Cele kształcenia – wymagania ogólne	30
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	31
Warunki i sposób realizacji	32
 Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego, III etap edukacyjny: branżowa szkoła II stopnia	34
Podstawa programowa przedmiotu język kaszubski	39
Cele kształcenia – wymagania ogólne	39
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	40
Warunki i sposób realizacji	42

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego

III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum

Kształcenie ogólne w szkole ponadpodstawowej tworzy programowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia, umożliwiając zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich doskonalenie lub modyfikowanie, otwierając proces uczenia się przez całe życie.

Celem kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum jest:

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
- 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobrazeniowo-twórczymi;
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
- 8) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum należą:

- 1) myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;
- 2) czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do

- rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- 3) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie, to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
 - 4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
 - 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
 - 6) umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
 - 7) nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
 - 8) umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.

Jednym z najważniejszych zadań liceum ogólnokształcącego i technikum jest rozwijanie kompetencji językowej i kompetencji komunikacyjnej stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy. Istotne w tym zakresie jest łączenie teorii i praktyki językowej. Bogacenie słownictwa, w tym poznawanie terminologii właściwej dla każdego z przedmiotów, służy rozwojowi intelektualnemu ucznia, a wspomaganie i dbałość o ten rozwój należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu i zasad jego organizacji, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym celem działalności szkoły jest skuteczne nauczanie języków obcych. Bardzo ważne jest dostosowanie zajęć do poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Ważnym zadaniem szkoły jest także edukacja zdrowotna, której celem jest rozwijanie u uczniów postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Kształcenie i wychowanie w liceum ogólnokształcącym i technikum sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak: komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami.

Strategia uczenia się przez całe życie wymaga umiejętności podejmowania ważnych decyzji, poczynając od wyboru szkoły ponadpodstawowej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej, poprzez decyzje o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia oraz poszerzania swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu. I te umiejętności kształtowane będą w szkole ponadpodstawowej.

Przedmioty w liceum ogólnokształcącym i technikum mogą być nauczane w zakresie podstawowym lub w zakresie rozszerzonym:

- 1) tylko w zakresie podstawowym – przedmioty: muzyka, plastyka, podstawy przedsiębiorczości, wychowanie fizyczne, edukacja dla bezpieczeństwa, wychowanie do życia w rodzinie, etyka;
- 2) w zakresie podstawowym i w zakresie rozszerzonym: język polski, język obcy nowożytny,

matematyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski, historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, biologia, chemia, filozofia, fizyka, informatyka;

- 3) tylko w zakresie rozszerzonym – przedmioty: historia muzyki, historia sztuki, język łaciński i kultura antyczna.

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów, m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach.

Każda sala lekcyjna powinna mieć dostęp do internetu, uczniowie i nauczyciele powinni mieć zapewniony dostęp do pracowni stacjonarnej lub mobilnej oraz możliwość korzystania z własnego sprzętu. Wszystkie pracownie powinny być wyposażone w monitor interaktywny (z wbudowanym komputerem i oprogramowaniem) lub zestaw: komputer, projektor i tablica interaktywna lub ekran.

Szkoła ma również przygotowywać uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości.

Uczniom z niepełnosprawnościami szkoła zapewnia optymalne warunki pracy. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Bardzo istotna jest edukacja zdrowotna, która prowadzona konsekwentnie i umiejętnie będzie przyczyniać się do poprawy kondycji zdrowotnej społeczeństwa oraz pomyślności ekonomicznej państwa.

Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu opisanych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole ponadpodstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji¹.

Działalność edukacyjna szkoły określona jest przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

W czteroletnim liceum ogólnokształcącym i pięcioletnim technikum są realizowane następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) filozofia;
- 4) język łaciński i kultura antyczna;
- 5) muzyka;
- 6) historia muzyki;
- 7) plastyka;

¹ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2017 r. poz. 986 i 1475).

- 8) historia sztuki;
- 9) historia;
- 10) wiedza o społeczeństwie;
- 11) geografia;
- 12) podstawy przedsiębiorczości;
- 13) biologia;
- 14) chemia;
- 15) fizyka;
- 16) matematyka;
- 17) informatyka;
- 18) wychowanie fizyczne;
- 19) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 20) wychowanie do życia w rodzinie²⁾;
- 21) etyka;
- 22) język mniejszości narodowej lub etnicznej³⁾;
- 23) język regionalny – język kaszubski³⁾.

Język regionalny – język kaszubski

Celem edukacji kaszubskiej jest kształtowanie i rozwój językowej, kulturowej i tożsamościowej świadomości młodego człowieka w jego relacjach z regionem, państwem, Europą i światem. Istotnym zadaniem jest rozwijanie w uczniach ciekawości, otwartości i szacunku dla innych kultur.

Podstawa programowa umożliwia rozwój młodzieży na wielu płaszczyznach: w zakresie świadomości oraz tożsamości regionalnej i etnicznej, języka i kultury. Przewiduje ona znaczne poszerzenie wiedzy o regionie i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

Zadaniem nauczyciela jest motywowanie ucznia do poznawania literatury regionalnej i innych tekstów kultury, zdobywania wiedzy o regionie oraz rozwijania sprawności językowych w zakresie języka ojczystego, a ponadto stosowanie szeroko pojętej indywidualizacji nauczania w wyrównywaniu kompetencji językowych uczniów.

Dla osiągnięcia celów ważna jest szeroko pojęta współpraca ze środowiskiem lokalnym i regionalnym.

² Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określają przepisy wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. poz. 78, z 1995 r. poz. 334, z 1996 r. poz. 646, z 1997 r. poz. 943 i poz. 1040, z 1999 r. poz. 32 oraz z 2001 r. poz. 1792).

³ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2017 r. poz. 2198, 2203 i 2361).

Podstawa programowa przedmiotu język regionalny – język kaszubski

III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum

Zakres podstawowy i rozszerzony

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego.
 1. Rozumienie znaczenia literatury i kultury w kształtowaniu poczucia tożsamości regionalnej.
 2. Pogłębianie znajomości literatury, języka, historii i kultury regionu.
 3. Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej.
- II. Kształcenie językowe.
 1. Kształcenie umiejętności posługiwania się leksykalnymi zasobami języka.
 2. Świadome wykorzystanie języka regionalnego do wzmacniania poczucia tożsamości i uczestnictwa w życiu wspólnoty regionalnej.
 3. Pogłębianie wiedzy na temat zagadnień z zakresu nauki o języku.
 4. Wzbogacanie umiejętności komunikacyjnych, wykorzystywanie języka kaszubskiego w różnych sytuacjach.
 5. Stosowanie szeroko pojętej indywidualizacji nauczania w wyrównywaniu kompetencji językowych uczniów.
 6. Wyrabianie szacunku do lokalnych odmian języka regionalnego.
- III. Kształcenie literackie i kulturowe.
 1. Poznawanie i poszerzanie zakresu znajomości literatury kaszubskiej.
 2. Kształcenie umiejętności analizy i interpretacji dzieł literackich i innych tekstów kultury.
 3. Kształtowanie umiejętności świadomego uczestniczenia w kulturze: regionalnej, polskiej, europejskiej i światowej.
 4. Kształcenie szacunku dla kultury własnej i innych.
 5. Rozwijanie zainteresowania kulturą w środowisku lokalnym i rozwijanie potrzeby uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych.
- IV. Tworzenie wypowiedzi.
 1. Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w języku kaszubskim w różnych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych.
 2. Szerokie wykorzystywanie kompetencji językowych w różnych sytuacjach.
 3. Doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, poglądów i opinii.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego. Uczeń:	
1) analizuje różne wzorce postaw i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość; 2) rozumie tematy, motywy, toposy charakterystyczne dla literatury kaszubskiej; 3) rozumie kontekst kulturowy poznawanych utworów literackich; 4) dostrzega korzyści wynikające z wzajemnego przenikania się kultur; 5) dostrzega wartości tkwiące w szeroko pojętym nazewnictwie regionalnym.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) rozpoznaje w tekstach kultury różne problemy związane z życiem społeczności posługującej się językiem regionalnym kaszubskim; 2) rozpoznaje i rozumie wzajemne wpływy języków na siebie; 3) ma świadomość współistnienia różnych kultur; 4) poznaje kaszubskie zabytki językowe.
II. Kształcenie językowe.	
1. Gramatyka. Uczeń:	
1) wykazuje się wiedzą z zakresu fonetyki, fleksji, słowotwórstwa i składni; 2) odnosi się z szacunkiem do lokalnych odmian języka regionalnego; 3) stosuje w tekście zasady ortografii i interpunkcji; 4) analizuje zdania złożone współrzędnie i podrzędnie, rozpoznaje równoważniki zdań; 5) rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto zna specyficzne właściwości języka w obrębie jego gramatyki.
2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:	
1) wie, że język jest systemem znaków a komunikacja odbywa się na poziomie werbalnym i niewerbalnym;	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) rozpoznaje i nazywa wybrane cechy

2) rozpoznaje wyrazy wieloznaczne i rozumie ich znaczenia w tekście; 3) rozumie pojęcie stylu i potrafi rozpoznać różne jego rodzaje; 4) rozpoznaje funkcje języka w tekście; 5) dostrzega wpływ leksyki na tworzenie różnych odmian języka; 6) rozpoznaje różne typy słownictwa (np. archaizmy, neologizmy, eufemizmy, wulgaryzmy).	języka kaszubskiego; 2) sytuuje język kaszubski na tle innych języków.
3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:	
1) posługuje się literacką odmianą języka w piśmie oraz literacką lub lokalną odmianą w mowie; 2) stosuje poprawne formy wyrazów w komunikowaniu się za pomocą środków elektronicznych; 3) świadomie korzysta z zasobów internetu oraz krytycznie ocenia ich wartość; 4) rozróżnia pojęcia błędu językowego i innowacji językowej, poprawności i stosowności wypowiedzi; 5) czerpie dodatkowe informacje z przypisu i innych treści towarzyszących tekstowi; 6) stosuje zasady etyki i etykiety językowej, wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji z rozmówcą.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) rozróżnia i omawia na wybranych przykładach funkcje języka – poznawczą (kategoryzowanie świata), komunikacyjną (tworzenie wypowiedzi i stosowanie języka w aktach komunikacji) oraz społeczną (jednoczenie grupy i budowanie tożsamości zbiorowej – regionalnej, środowiskowej, narodowej); 2) dostrzega funkcje wypowiedzi towarzyszące funkcji komunikacyjnej: sprawczą i fatyczną; 3) rozpoznaje i poprawia różne typy błędów językowych.
4. Odbiór przekazu językowego. Uczeń:	
1) rozpoznaje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu; 2) odczytuje sens tekstu (np. znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań porządkowanych w akapicie), potrafi wydzielić jego fragmenty i objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości; 3) odczytuje sens tekstów artystycznych,	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) dokonuje logicznego streszczenia tekstu argumentacyjnego (wyróżniając kluczowe pojęcia, twierdzenia i sposób ich uzasadnienia); 2) rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną, wskazuje tezę, argumenty i wnioski.

publicystycznych; popularnonaukowych, prasowych; 4) rozpoznaje gatunki publicystyczne, prasowe, radiowe i telewizyjne.	
III. Kształcenie literackie i kulturowe.	
1. Analiza i interpretacja utworów literackich. Uczeń:	
1) rozpoznaje rodzaje i gatunki literackie, potrafi wymienić ich cechy; 2) rozpoznaje zastosowane w utworze językowe środki wyrazu artystycznego oraz inne wyznaczniki poetyki danego utworu i określa ich funkcje; 3) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania bohatera i świata przedstawionego; 4) rozpoznaje podstawowe motywy i toposy (np. ojczyzny, poety, matki, ziemi, wędrowki, inne) oraz ich funkcje w utworze; 5) wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (tytuł, podtytuł, puenta, kompozycja, słowa kluczowe, motto); 6) wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty: literacki, kulturowy, filozoficzny, biograficzny; 7) dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości regionalne, narodowe i uniwersalne.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) wskazuje teksty wyjściowe dla utworów będących parafrazami, parodiami i trawestacjami; 2) dostrzega estetyczne wartości utworu literackiego; 3) przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich; 4) w interpretacji tekstów wykorzystuje wiedzę o ich cechach gatunkowych; 5) przyporządkowuje poznane utwory do określonych grup literackich (np. Młodokaszubi, Zrzeszeńcy).
2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:	
1) interpretuje dzieła sztuki; 2) określa wartości poznawanych tekstów kultury; 3) rozumie specyfikę różnych przekazów artystycznych, potrafi nazwać ich twórcy.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego.

IV. Tworzenie wypowiedzi.	
1. Mówienie. Uczeń:	
1) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki; 2) wypowiada się na tematy poruszane w toku edukacji; 3) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie; 2) przygotowuje wypowiedź (analizuje temat, dostosowuje do niego formę wypowiedzi, sporządza plan wypowiedzi); 3) rozróżnia normę językową wzorcową i użytkową; 4) ocenia własne kompetencje językowe (poprawność gramatyczną, zasoby leksykalne) oraz kompetencje komunikacyjne (stosowność i skuteczność wypowiedzania się).
2. Pisanie. Uczeń:	
1) hierarchizuje informacje zawarte w tekście; 2) tworzy tekst własny, stosując adekwatną do tematu formę wypowiedzi; 3) opracowuje redakcyjnie własny tekst (dokonuje przeróbek, uzupełnień, transformacji, skrótów, eliminuje przypadkową niejednoznaczność wypowiedzi); 4) wykonuje różne działania na tekście (np. streszcza, parafrazuje, sporządza konspekt, cytuje, sporządza przypisy,	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) tworzy dłuższy tekst pisany (rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu) zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej; 2) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje

dokonuje przekładu); 5) uwzględnia w interpretacji potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny.	ich selekcji pod względem użyteczności wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie); 3) sporządza spis bibliograficzny do przygotowanego tekstu własnego; 4) adjustuje na poziomie elementarnym tekst pisany i dokonuje jego korekty.
--	---

Lista lektur

Proza:

- 1) Budzisz Alojzy, *Dokôžë (wybrane utwory lub fragmenty)*;
- 2) Ceynowa Florian, *Rozmòwa Kaszëbë z Pòlôchã (fragmenty)*;
- 3) Derdowski Hieronim, *Ò panu Czôrlńszczim, co do Pùcka pò sęcë jachôł (całość)*;
- 4) Drzeżdżon Jan, *Twarz Smętka (fragmenty)*;
- 5) Fikus Stefan, *wybrane fragmenty prozy*;
- 6) Grass Günter, *Blaszany bębenek (fragmenty)*;
- 7) Heyke Léon, *Dobrogòst i Miłostawa (fragmenty)*;
- 8) Janke Stanisław, *Łiskawica (fragmenty)*;
- 9) Jazdzewski Bolesław, *Wspomnienia kaszubskiego „Gbura”, cz. 3 (fragmenty)*;
- 10) Labuda Aleksander, *Guczów Mack gôdô (wybrane felietony)*;
- 11) Łajming Anna, *Czterolistna koniczyna (wybrane opowiadania lub fragmenty)*; *Dzieciństwo, Młodość (wybrane fragmenty)*;
- 12) Majkowski Aleksander, *Žëcé i przigòdë Remùsa (całość)*;
- 13) Walkusz Jan, *Sztrqđã słowa (fragmenty)*;
- 14) Zbrzëca Jón (ps.), *W stolëcë chmùrników (wybrane eseje lub ich fragmenty)* oraz inne teksty wybrane przez nauczyciela i uczniów.

Poezja:

Wybór wierszy następujących poetów:

Bartelik Stanisław, Bieszk Stefan, Czaja Ida, Derdowski Hieronim, Drzeżdżon Jan, Fopke Tomasz, Heyke Leon, Janke Stanisław, Karnowski Jan, Labuda Aleksander, Labudda Jaromira, Majkowski Aleksander, Makurat Hanna, Muza Krystyna, Nagel Alojzy, Pepliński Antoni, Pieper Michał, Piepka Jan, Rompski Jan, Sędzicki Franciszek, Stachurski Jerzy, Szymańska Ugowska Bożena, Trepczyk Jan, Zbrzyca Jan (ps.), Zmuda Trzebiatowski Robert oraz inne utwory wybrane przez nauczyciela i uczniów.

Dramat:

- 1) wybrane dramaty w całości lub fragmentach Jana Karnowskiego oraz Jana Rompskiego;
- 2) Sychta Bernard, *Hanka sã ženi (fragmenty)* lub inny dramat we fragmentach.

Przekłady:

Tłumaczenia literatury polskiej i światowej na język kaszubski (wybrany utwory lub ich fragmenty).

Teksty pomocnicze, np. bedekery, czasopisma, leksykony, monografie, opracowania, poradniki, przewodniki, słowniki.

Inne propozycje literackie inspirowane kulturą kaszubską do wyboru przez nauczyciela i ucznia.

Warunki i sposób realizacji

Podstawa programowa języka regionalnego – języka kaszubskiego obejmuje podstawowy i rozszerzony zakres nauczania tego przedmiotu. Kształcenie w obu tych zakresach powinno być realizowane przy użyciu różnorodnych metod.

Edukacja kaszubska powinna być realizowana w systemie szkolnym i pozaszkolnym. Ważne jest wprowadzenie elementów historii, geografii, przyrody i kultury regionu w obręb treści nauczanych na języku kaszubskim, co powinno być realizowane głównie poprzez uczestnictwo w życiu kulturalnym Kaszub oraz na podstawie literatury.

Należy zadbać o to, aby wykorzystywane w procesie edukacyjnym teksty były zapisane w standaryzowanej pisowni.

Komentarz do podstawy programowej przedmiotu język regionalny – język kaszubski

Liceum i technikum

Danuta Pioch

Poprzedni system lokował edukację na 4 etapach nauczania, teraz odbywać się będzie w obrębie 3 etapów, tzn. że system został scalony, treści bardziej zblokowane, organizacja nauczania ustawiona w sposób bardziej systemowy, bez zbędnego rozdrabniania na liczne etapy.

Wspomniane wyżej zmiany w długości okresów pobytu ucznia na odpowiednich etapach nauczania wymusiły zdecydowane zmiany w dokumentach opisujących wymagania ogólne i szczegółowe z poszczególnych przedmiotów, czyli zmiany podstaw programowych. Zmiany te nastąpiły w obrębie wszystkich przedmiotów nauczania, w tym również w zakresie treści z języka regionalnego kaszubskiego. Oczywiście część zapisów pozostała, bo nie chodziło przecież o zupełną zmianę, ale analizując oba dokumenty zauważa się w nich jednak więcej różnic niż podobieństw.

W zakresie podobieństw warto podkreślić, iż w obu dokumentach zachowano zapisy treści dla poziomów: podstawowego i rozszerzonego. Uczeń rozpoczynający naukę przedmiotu ma więc zdecydować się na realizację treści na poziomie podstawowym, bądź też przystąpić do rozszerzonej edukacji z przedmiotu.

W obu dokumentach zachowano treści związane z kształceniem poczucia tożsamości jako jeden z istotnych elementów kształcenia mniejszościowego. W obu aktach prawnych wymienia się te treści na czołowych miejscach, zakładając słusznie, że człowiek umiejący szanować swoje korzenie, odnoszący się z pietyzmem do „małej ojczyzny” będzie miał silnie ukształtowany kościec patriotyczny, co może się doskonale przysłużyć w szanowaniu „dużej ojczyzny”, jaką dla uznanych ustawowo mniejszości funkcjonujących w kraju jest właśnie Polska.

Każdy z dokumentów odnosi się w znacznym stopniu do kształcenia językowego, literackiego i historycznego. Ta formuła jest przetransponowana z doświadczeń nauczania języka ojczystego, a takim wszak dla przedstawicieli mniejszości jest, poza językiem narodowym (polskim), ich ojczysty język. Takim też dla Kaszubów jest ich język regionalny kaszubski. Sytuacja społeczności kaszubskiej jest zgoła inna, niż przedstawicieli pozostałych mniejszości, bo mamy tu do czynienia z podwójną identyfikacją: etniczną – kaszubską i narodową – polską. Zatem dla Kaszubów ważna jest historia Polski, ale zawsze widziana przez pryzmat

historii regionu, który wpisywał się wielokrotnie w działania ogólne, prowadząc jednocześnie własne przedsięwzięcia. Mówiąc z uczniem o literaturze kaszubskiej, niejednokrotnie należy szukać powiązań z literaturą narodową, bo twórcy kaszubszy częstokroć nawiązywali bezpośrednio do tych dzieł czy prądów literackich.

Jednakowoż najsilniej w ich obrębie jest reprezentowane kształcenie językowe, ulokowane w każdym rozporządzeniu na czołowym miejscu. Jest to w nauce języka podejście tak naturalne i oczywiste, że nie wymaga dalszego rozwijania ani argumentowania. Priorytetowym założeniem obu dokumentów zda się też być świadome wychowywanie uczniów do uczestnictwa w kulturze, na czym społecznościom mniejszościowym zależy także w bardzo dużym stopniu. Kształtowanie przyszłych elit, własnej warstwy inteligenckiej jest przecież przyszłością każdego narodu, ale też i każdej innej grupy w jego obrębie.

Opisem powtarzającym się w obu dokumentach jest także zachowanie wymagania ogólnego pn. „Tworzenie wypowiedzi” jako istotnego elementu kształcenia przygotowującego do przystąpienia do egzaminu maturalnego.

Poniżej przedstawiono zestawienie zapisów obu podstaw programowych.

PP – Rozp. MEN z dnia 27 sierpnia 2012 roku	PP – Rozp. MEN z dnia 30 stycznia 2018 roku
Wymagania ogólne zgrupowane w pięciu działach: I – Znajomość kultury materialnej i duchowej Kaszub; historii, geografii, przyrody oraz zrozumienie specyfiki dziedzictwa kulturowego regionu; II – Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o nieskomplikowanej tematyce, formie i długości w różnych warunkach odbioru; III – Tworzenie wypowiedzi z wykorzystaniem podstawowych zasad i środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) w formie ustnej i pisemnej na typowe tematy, na poziomie zapewniającym sprawne komunikowanie językowe w różnych sytuacjach; IV – Przetwarzanie tekstu ustnie lub pisemnie;	Wymagania ogólne zgrupowane w czterech działach: I – Świadomość własnego dziedzictwa kulturowego; II – Kształcenie językowe; III – Kształcenie literackie i kulturowe; IV – Tworzenie wypowiedzi.

V – Analiza i interpretacja tekstów kultury.	
Wymagania ogólne i wynikające z nich treści nauczania ułożone według sprawności językowych, tj. sprawności receptywnych: rozumienie, czytanie; produktywnych: mówienie, pisanie. Do tego dołączone jako osobne działy: Przetwarzanie oraz analiza dzieł.	Podział wymagań ogólnych i szczegółowych wg dziedzin aktywności, tj: udział w życiu społecznym, kształcenie językowe, funkcjonowanie w języku, kształcenie literackie i kulturowe.
Znaczny stopień doszczegółowienia treści nauczania. Dla porównania: wymagania szczegółowe I – 6 pkt, II – 9 pkt, III – 17 pkt, IV – 5 pkt, V – 13 pkt.	Wymagania szczegółowe zapisane w sposób bardziej ogólny, dający możliwość swobodniejszego interpretowania zapisów przez nauczyciela. Dla porównania: wymagania szczegółowe I – 3 pkt, II – 6 pkt, III – 5 pkt, IV – 3 pkt.
W dokumencie mowa o geografii i przyrodzie regionu w zapisach zarówno dotyczących wymagań ogólnych jak i szczegółowych.	Wzmianka o przyrodzie i geografii regionu pojawia się jako doobjaśnienie w opisie Warunków i sposobu realizacji (na końcu dokumentu).
Dokument mówi o omawianiu tekstów literackich ale bez wyraźnego wskazania spisu lektury.	Zamieszczono zestaw lektur dla całego cyklu nauczania na tym etapie.
Dobór tekstów literackich pozostawiono całkowicie w sferze działań i woli nauczyciela.	Z zapisów w PP wynika, iż dużo uwagi należy poświęcić na kształcenie literackie w oparciu o konkretny kanon lektur, które poza wskazanymi mogą być też dobierane zgodnie z wolą uczniów i nauczyciela (jest stosowny zapis w tej sprawie).
Kształcenie językowe (ważny element strategii nauczania przedmiotu) rozłożono w obrębie kilku wymagań ogólnych (np. II, III, IV) i kilkunastu szczegółowych.	Usystematyzowana wiedza i umiejętności językowe opisane w obrębie wymagania ogólnego II – Kształcenie językowe (wydzielone działy: gramatyka, zróżnicowanie języka, komunikacja językowa, kultura języka).
Brak w dokumencie opisu sposobu i warunków realizacji wymagań	Na końcu dokumentu zamieszczono Opis warunków i sposobu realizacji.
Niektóre z treści nauczania nie zostały doszczegółowione na poziomie rozszerzonym (np. wymaganie ogólne IV - Przetwarzanie tekstu ustnie lub pisemnie).	Każde z wymagań ogólnych jest zaopatrzone w dopowiedzenia na poziomie rozszerzonym.
Większość treści i opisów zamieszczono w opisach dla poziomu podstawowego,	Niektóre wymagania szczegółowe na poziomie rozszerzonym są bardziej

poziom rozszerzony zawiera znacznie mniej doobjaśnień.	rozbudowane od stosownych ich odpowiedników na poziomie podstawowym (Patrz: IV – Tworzenie wypowiedzi w zakresie mówienia i pisanie).
W obręb treści wykorzystywanych podczas egzaminu maturalnego wchodziły też wiedza i umiejętności realizowane na III etapie edukacyjnym (tj. w gimnazjum), czyli treści były jeszcze bardziej rozbudowane, niż te, o jakich wspomniano wyżej.	Wymagania egzaminacyjne oparte są na treściach zapisanych dla jednego etapu nauczania, bez konieczności czytania podstaw programowych dla dwu etapów, co oznacza, że jest ich w sumie znacznie mniej niż poprzednio.

Reasumując, należy stwierdzić, iż obecna podstawa programowa dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum w zakresie nauczania języka regionalnego kaszubskiego uległa znacznemu skróceniu i uproszczeniu (mimo wydłużenia cyklu kształcenia w szkole ponadpodstawowej). Dokument jest zapisany tak, że daje nauczycielowi szersze możliwości interpretacyjne i swobodę wypełniania zapisów edukacyjnymi konkretami. Mimo wyraźnych zabiegów skracających zapisy nadal jest jednak dokumentem gwarantującym realizację założeń związanych z nauką języka, z podtrzymywaniem poczucia tożsamości uczniów i z wszelkimi zasadami merytorycznego i metodycznego podejścia do edukacji mniejszościowej.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Szkoła ponadpodstawowa:
branżowa szkoła I stopnia**

Język regionalny – język kaszubski

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego

III etap edukacyjny: branżowa szkoła I stopnia dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej

Celem edukacji w branżowej szkole I stopnia jest przygotowanie uczniów do uzyskania kwalifikacji zawodowych, a także, jak w przypadku innych typów szkół, do pracy i życia w warunkach współczesnego świata. Poza kształceniem zawodowym, branżowa szkoła I stopnia ma za zadanie wyposażyć uczniów w odpowiedni zasób wiedzy ogólnej, która stanowi fundament wykształcenia, umożliwiając zdobycie podczas dalszej nauki zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych oraz umożliwiając kontynuację kształcenia w branżowej szkole II stopnia w zawodzie, w którym wyodrębniono kwalifikację wspólną dla zawodu nauczanego w branżowej szkole I stopnia, lub w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych (począwszy od klasy II), a następnie w szkołach policealnych lub szkołach wyższych.

Celem kształcenia ogólnego w branżowej szkole I stopnia jest:

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia;
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
- 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobrażeniowo-twórczymi;
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
- 8) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w branżowej szkole I stopnia należą:

- 1) myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego,

komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;

- 2) czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- 3) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych zarówno w mowie, jak i w piśmie jako podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
- 4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
- 6) umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
- 7) nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
- 8) umiejętność współpracy w grupie i działań indywidualnych.

Jednym z najważniejszych zadań branżowej szkoły I stopnia jest rozwijanie kompetencji językowej i kompetencji komunikacyjnej stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy. Istotne w tym zakresie jest łączenie teorii i praktyki językowej. Bogacenie słownictwa, w tym poznawanie terminologii właściwej dla danej dziedziny nauki, służy rozwojowi intelektualnemu ucznia, a wspomaganie i dbałość o ten rozwój należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu i zasad jego organizacji, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego

przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ze względu na to, że środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym celem działalności branżowej szkoły I stopnia jest skuteczne nauczanie języków obcych. Bardzo ważne jest dostosowanie zajęć do poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Ważnym zadaniem szkoły jest także edukacja zdrowotna, której celem jest rozwijanie u uczniów postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Kształcenie i wychowanie w branżowej szkole I stopnia sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak: komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami.

Strategia uczenia się przez całe życie wymaga umiejętności podejmowania ważnych decyzji, poczynając od wyboru szkoły ponadpodstawowej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej, poprzez decyzje o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia

oraz poszerzania swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu. Umiejętności te będą kształtowane w branżowej szkole I stopnia.

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów, m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach.

Każda sala lekcyjna powinna mieć dostęp do internetu. Uczniowie i nauczyciele powinni mieć zapewniony dostęp do pracowni stacjonarnej lub mobilnej oraz możliwość korzystania z własnego sprzętu. Wszystkie pracownie powinny być wyposażone w monitor interaktywny (z wbudowanym komputerem i oprogramowaniem) lub zestaw: komputer, projektor i tablica interaktywna lub ekran.

Szkoła ma również przygotowywać uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości.

Uczniom z niepełnosprawnościami szkoła zapewnia optymalne warunki pracy. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia.

Nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu opisanych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w branżowej szkole I stopnia jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji⁴.

Działalność edukacyjna branżowej szkoły I stopnia jest określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

Przedmioty nauczania z zakresu kształcenia ogólnego w branżowej szkole I stopnia:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) historia;
- 4) wiedza o społeczeństwie;
- 5) podstawy przedsiębiorczości;
- 6) geografia;
- 7) biologia;
- 8) chemia;
- 9) fizyka;
- 10) matematyka;
- 11) informatyka;
- 12) wychowanie fizyczne;

⁴ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2017 r. poz. 986, z późn. zm.).

- 13) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 14) wychowanie do życia w rodzinie⁵;
- 15) etyka;
- 16) język mniejszości narodowej lub etnicznej⁶;
- 17) język regionalny – język kaszubski⁶.

Język regionalny – język kaszubski

Celem edukacji kaszubskiej jest kształtowanie i rozwój językowej, kulturowej i tożsamościowej świadomości młodego człowieka w jego relacjach z regionem, państwem, Europą i światem. Istotnym zadaniem jest rozwijanie w uczniach ciekawości, otwartości i szacunku dla innych kultur.

Podstawa programowa umożliwia rozwój młodzieży na wielu płaszczyznach: w zakresie świadomości i tożsamości regionalnej, języka i kultury. Przewiduje ona znaczne poszerzenie wiedzy o regionie i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

Zadaniem nauczyciela jest motywowanie ucznia do poznawania literatury regionalnej i innych tekstów kultury, zdobywania wiedzy o regionie oraz rozwijania sprawności językowych. Dla osiągnięcia celów ważna jest współpraca ze środowiskiem lokalnym.

⁵ Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określają przepisy wydane na podstawie art. 4 u st. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. poz. 78, z późn. zm.).

⁶ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457, z późn. zm.).

III etap edukacyjny: branżowa szkoła I stopnia dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego.
 1. Rozumienie znaczenia literatury i kultury w kształtowaniu poczucia tożsamości regionalnej.
 2. Pogłębianie znajomości literatury, języka, historii i kultury regionu.
 3. Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej.
- II. Kształcenie językowe.
 1. Kształcenie umiejętności posługiwania się leksykalnymi zasobami języka.
 2. Świadome wykorzystanie języka regionalnego do wzmacniania poczucia tożsamości i uczestnictwa w życiu wspólnoty regionalnej.
 3. Pogłębianie wiedzy na temat zagadnień z zakresu nauki o języku.
 4. Wzbogacanie umiejętności komunikacyjnych, wykorzystywanie języka kaszubskiego w różnych sytuacjach.
 5. Stosowanie szeroko pojętej indywidualizacji nauczania w wyrównywaniu kompetencji językowych uczniów.
 6. Wyrabianie szacunku do lokalnych odmian języka regionalnego.
- III. Kształcenie literackie i kulturowe.
 1. Poznawanie i poszerzanie zakresu znajomości literatury kaszubskiej.
 2. Kształcenie umiejętności analizy i interpretacji dzieł literackich i innych tekstów kultury.
 3. Kształtowanie umiejętności świadomego uczestniczenia w kulturze: regionalnej, polskiej, europejskiej i światowej.
 4. Kształcenie szacunku dla kultury własnej i innych.
 5. Rozwijanie zainteresowania kulturą w środowisku lokalnym i rozwijanie potrzeby uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych.
- IV. Tworzenie wypowiedzi.
 1. Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w języku kaszubskim w różnych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych.
 2. Szerokie wykorzystywanie kompetencji językowych w różnych sytuacjach.
 3. Doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, poglądów i opinii.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego. Uczeń:

- 1) analizuje różne wzorce postaw i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość;
- 2) rozumie tematy, motywy, toposy charakterystyczne dla literatury kaszubskiej;
- 3) rozumie kontekst kulturowy poznawanych utworów literackich.

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka. Uczeń:

- 1) wykazuje się wiedzą z zakresu fonetyki, fleksji, słowotwórstwa i składni;
- 2) odnosi się z szacunkiem do lokalnych odmian języka regionalnego;
- 3) stosuje w tekście zasady ortografii i interpunkcji.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 1) wie, że język jest systemem znaków, a komunikacja odbywa się na poziomie werbalnym i niewerbalnym;
- 2) rozpoznaje wyrazy wieloznaczne i rozumie ich znaczenia w tekście;
- 3) rozumie pojęcie stylu i potrafi rozpoznać różne jego rodzaje;
- 4) rozpoznaje funkcje języka w tekście.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 1) posługuje się literacką odmianą języka w piśmie oraz literacką lub lokalną odmianą w mowie;
- 2) stosuje poprawne formy wyrazów w komunikowaniu się za pomocą środków elektronicznych;
- 3) świadomie korzysta z zasobów internetu oraz krytycznie ocenia ich wartość;
- 4) stosuje zasady etyki i etykiety językowej, wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji z rozmówcą.

4. Odbiór przekazu językowego. Uczeń odczytuje sens tekstu (np. znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań porządkowanych w akapicie), potrafi wydzielić jego fragmenty i objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości.

III. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Analiza i interpretacja utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozpoznaje rodzaje i gatunki literackie, potrafi wymienić ich cechy;
- 2) rozpoznaje zastosowane w utworze językowe środki wyrazu artystycznego oraz inne wyznaczniki poetyki danego utworu i określa ich funkcje;
- 3) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania bohatera i świata przedstawionego;
- 4) rozpoznaje podstawowe motywy i toposy (np. ojczyzny, poety, matki, ziemi, wędrówki) oraz ich funkcje w utworze.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) interpretuje dzieła sztuki;
- 2) określa wartości poznawanych tekstów kultury.

IV. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie. Uczeń:

- 1) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki;
- 2) wypowiada się na tematy poruszane w toku edukacji;
- 3) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź.

2. Pisanie. Uczeń:

- 1) hierarchizuje informacje zawarte w tekście;
- 2) tworzy tekst własny, stosując adekwatną do tematu formę wypowiedzi;
- 3) opracowuje redakcyjnie własny tekst (dokonuje przeróbek, uzupełnień, transformacji, skrótów, eliminuje przypadkową niejednoznaczność wypowiedzi).

Lista lektur

Proza:

- 1) Budzisz Alojzy, wybrany utwór lub jego fragment;
- 2) Ceynowa Florian, *Rozmòwa Kaszëbë z Pòlôchã*, (fragmenty);
- 3) Derdowski Hieronim, *O panu Czôrlińszcim, co do Pùcka pò sęcë jachôł*, (fragmenty);
- 4) Labuda Aleksander, *Guczów Mack gôdô* (wybrane felietony);
- 5) Łajming Anna, *Czterolistna koniczyna* (wybrane opowiadania lub ich fragmenty);
- 6) Majkowski Aleksander, *Żëcé i przigòdë Remùsa* (fragmenty);
- 7) Walkusz Jan, *Sztrqđã słowa* (fragmenty).

Poezja:

Wybrane utwory następujących poetów:

Bieszk Stefan, Derdowski Hieronim, Drzeżdżon Jan, Fopke Tomasz, Janke Stanisław, Karnowski Jan, Sędzicki Franciszek, Trepczyk Jan.

Dramat:

- 1) Karnowski Jan, *Scynanié kani* (fragmenty);
- 2) Sychta Bernard, wybrany dramat (we fragmentach).

Przekłady:

- 1) Mickiewicz Adam, *Pón Tadeùsz to je òstatny najachùnk na Lëtwie. Szlacheckô historiô z rokù 1811 i 1812 w dwanôsce knégach wiérszã*, tł. S. Janke (fragmenty do wyboru);
- 2) Kryłow Iwan, *Pòwiôstczij*, tł. L. Szulc (wybrane utwory).

Warunki i sposób realizacji

Podstawa programowa języka regionalnego – języka kaszubskiego dla branżowej szkoły I stopnia kontynuuje cele i założenia podstawy programowej z I i II etapu edukacyjnego. W nauczaniu języka i kultury kaszubskiej w branżowej szkole I stopnia należy uwzględniać szczególnie treści związane z wybranym kierunkiem kształcenia zawodowego.

Celem edukacji kaszubskiej jest kształtowanie i rozwój językowej, kulturowej i tożsamościowej świadomości młodego człowieka, o czym nie należy zapominać także i na tym etapie. Umacnianie i rozwój tożsamości kaszubskiej powinny być realizowane przez zaangażowanie w relacje ze środowiskiem i uczestnictwo w przedsięwzięciach kulturalnych.

Nieodłączną częścią edukacji kaszubskiej jest jej realizacja poza szkołą, w naturalnym środowisku językowym i kulturowym Kaszub. Należy zadbać o stworzenie warunków dydaktycznych dla uczenia się i nauczania w działaniu i poprzez działanie. Jej celem jest tworzenie możliwości bezpośredniego rozmawiania w języku kaszubskim z osobami, które uczestniczą w codzienności za pośrednictwem języka kaszubskiego – także podczas wspólnej pracy. Ponadto pretekstem do uczestniczenia w zdarzeniach językowych mogą być konteksty społeczno-historyczne powstania tekstów kultury, miejsca związane z biografiami twórców czy miejsca związane z historią opowiadaną przez teksty kultury. Kształcenie koncentruje się na wprowadzaniu ucznia w relację między społeczeństwem i jego kulturą, ze szczególnym akcentem na tematykę związaną z poznawanymi zawodami/poznawanym zawodem.

Podstawa programowa zakłada konieczność realizowania edukacji skoncentrowanej na rozwoju ucznia w zakresie wiedzy, umiejętności i postaw społecznych. Nauka literatury kaszubskiej powinna być prowadzona w języku kaszubskim, przy zastosowaniu metod rozwijających rozumienie i umiejętności analizy oraz interpretacji dzieł literackich i innych tekstów kultury.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Szkoła ponadpodstawowa:
branżowa szkoła II stopnia**

Język regionalny – język kaszubski

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego

III etap edukacyjny: branżowa szkoła II stopnia dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej

Po ukończeniu branżowej szkoły I stopnia uczeń może kontynuować kształcenie w branżowej szkole II stopnia w zawodach na poziomie technika, które posiadają kwalifikację wspólną z zawodem nauczonym w branżowej szkole I stopnia.

Celem edukacji w branżowej szkole II stopnia jest przygotowanie uczniów do uzyskania kwalifikacji zawodowych, a także, jak w przypadku innych typów szkół, do pracy i życia w warunkach współczesnego świata. Poza kształceniem zawodowym branżowa szkoła II stopnia ma za zadanie wyposażyć uczniów w odpowiedni zasób wiedzy ogólnej, która stanowi fundament wykształcenia, otwierając proces uczenia się przez całe życie. Kształcenie ogólne w branżowej szkole II stopnia stanowi kontynuację kształcenia ogólnego w branżowej szkole I stopnia.

Celem kształcenia ogólnego w branżowej szkole II stopnia jest:

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
- 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobraźniowo-twórczymi;
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
- 8) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w branżowej szkole II stopnia należą:

- 1) myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję

wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;

- 2) czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- 3) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie, jako podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
- 4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
- 6) umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
- 7) nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
- 8) umiejętność współpracy w grupie i działań indywidualnych.

Jednym z najważniejszych zadań branżowej szkoły II stopnia jest rozwijanie kompetencji językowej i kompetencji komunikacyjnej, stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy. Istotne w tym zakresie jest łączenie teorii i praktyki językowej. Bogacenie słownictwa, w tym poznawanie terminologii właściwej dla każdego z przedmiotów, służy rozwojowi intelektualnemu ucznia, a wspomaganie i dbałość o ten rozwój należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu i zasad jego organizacji, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym celem działalności branżowej szkoły II stopnia jest skuteczne nauczanie języków obcych. Bardzo ważne jest dostosowanie zajęć do poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Ważnym zadaniem szkoły jest także edukacja zdrowotna, której celem jest rozwijanie u uczniów postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego branżowa szkoła II stopnia kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Kształcenie i wychowanie w branżowej szkole II stopnia sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak: komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami.

Strategia uczenia się przez całe życie wymaga umiejętności podejmowania ważnych decyzji, poczynając od wyboru szkoły ponadpodstawowej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej, poprzez decyzje o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia oraz poszerzania swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu.

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów, m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach.

Każda sala lekcyjna powinna mieć dostęp do internetu, uczniowie i nauczyciele powinni mieć zapewniony dostęp do pracowni stacjonarnej lub mobilnej oraz możliwość korzystania z własnego sprzętu. Wszystkie pracownie powinny być wyposażone w monitor interaktywny (z wbudowanym komputerem i oprogramowaniem) lub zestaw: komputer, projektor i tablica interaktywna lub ekran.

Szkoła ma również przygotowywać uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele są obowiązani do podejmowania działań mających na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia stosownie do jego potrzeb i możliwości. Uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nauczanie dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych i tempa uczenia się.

Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu opisanych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w branżowej szkole II stopnia jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji⁷⁾.

Działalność edukacyjna branżowej szkoły II stopnia jest określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który uwzględniając wymiar wychowawczy,

⁷⁾ Ustawa dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2017 r. poz. 986 i 1475).

obejmuje całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego;

- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym i profilaktycznym.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Przedmioty nauczania z zakresu kształcenia ogólnego w branżowej szkole II stopnia:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) matematyka;
- 4) informatyka;
- 5) wiedza o społeczeństwie;
- 6) wychowanie fizyczne;
- 7) etyka;
- 8) język mniejszości narodowej lub etnicznej⁸;
- 9) język regionalny – język kaszubski⁸.

Język regionalny – język kaszubski

Celem edukacji kaszubskiej jest kształtowanie i rozwój językowej, kulturowej i tożsamościowej świadomości młodego człowieka w jego relacjach z regionem, państwem, Europą i światem. Istotnym zadaniem jest rozwijanie w uczniach ciekawości, otwartości i szacunku dla innych kultur.

Podstawa programowa umożliwia rozwój młodzieży na wielu płaszczyznach: w zakresie świadomości i tożsamości regionalnej, języka i kultury. Przewiduje ona znaczne poszerzenie wiedzy o regionie i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

Zadaniem nauczyciela jest motywowanie ucznia do poznawania literatury regionalnej i innych tekstów kultury, zdobywania wiedzy o regionie oraz rozwijania sprawności językowych. Dla osiągnięcia celów ważna jest współpraca ze środowiskiem lokalnym.

⁸ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457, z późn. zm.).

Podstawa programowa przedmiotu język regionalny – język kaszubski

III etap edukacyjny: branżowa szkoła II stopnia dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego.
 1. Rozumienie znaczenia literatury i kultury w kształtowaniu poczucia tożsamości regionalnej.
 2. Pogłębianie znajomości literatury, języka, historii i kultury regionu.
 3. Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej.
- II. Kształcenie językowe.
 1. Kształcenie umiejętności posługiwania się leksykalnymi zasobami języka.
 2. Świadome wykorzystanie języka regionalnego do wzmacniania poczucia tożsamości i uczestnictwa w życiu wspólnoty regionalnej.
 3. Pogłębianie wiedzy na temat zagadnień z zakresu nauki o języku.
 4. Wzbogacanie umiejętności komunikacyjnych, wykorzystywanie języka kaszubskiego w różnych sytuacjach.
 5. Stosowanie szeroko pojętej indywidualizacji nauczania w wyrównywaniu kompetencji językowych uczniów.
 6. Wyrabianie szacunku do lokalnych odmian języka regionalnego.
- III. Kształcenie literackie i kulturowe.
 1. Poznawanie i poszerzanie zakresu znajomości literatury kaszubskiej.
 2. Kształcenie umiejętności analizy i interpretacji dzieł literackich i innych tekstów kultury.
 3. Kształtowanie umiejętności świadomego uczestniczenia w kulturze: regionalnej, polskiej, europejskiej i światowej.
 4. Kształcenie szacunku dla kultury własnej i innych.
 5. Rozwijanie zainteresowania kulturą w środowisku lokalnym i rozwijanie potrzeby uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych.
- IV. Tworzenie wypowiedzi.
 1. Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w języku kaszubskim w różnych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych.
 2. Szerokie wykorzystywanie kompetencji językowych w różnych sytuacjach.
 3. Doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, poglądów i opinii.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego. Świadomość regionalna. Uczeń:
 - 1) analizuje różne wzorce postaw i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość;
 - 2) rozumie tematy, motywy, toposy charakterystyczne dla literatury kaszubskiej;
 - 3) rozumie kontekst kulturowy poznawanych utworów literackich;
 - 4) dostrzega korzyści wynikające z wzajemnego przenikania się kultur;
 - 5) dostrzega wartości tkwiące w szeroko pojętym nazewnictwie regionalnym.
- II. Kształcenie językowe
 1. Gramatyka. Uczeń:
 - 1) wykazuje się wiedzą z zakresu fonetyki, fleksji, słowotwórstwa i składni;
 - 2) odnosi się z szacunkiem do lokalnych odmian języka regionalnego;
 - 3) stosuje w tekście zasady ortografii i interpunkcji.
 2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:
 - 1) wie, że język jest systemem znaków, a komunikacja odbywa się na poziomie werbalnym i niewerbalnym;
 - 2) rozpoznaje wyrazy wieloznaczne i rozumie ich znaczenia w tekście;
 - 3) dostrzega wpływ leksyki na tworzenie różnych odmian języka.
 3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:
 - 1) stosuje poprawne formy wyrazów w komunikowaniu się za pomocą środków elektronicznych;
 - 2) rozróżnia pojęcia błędu językowego i innowacji językowej, poprawności i stosowności wypowiedzi.
 4. Odbiór przekazu językowego. Uczeń:
 - 1) rozpoznaje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu;
 - 2) odczytuje sens tekstu (np. znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań porządkowanych w akapicie), potrafi wydzielić jego fragmenty i objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości;
 - 3) odczytuje sens tekstów artystycznych, publicystycznych, popularnonaukowych, prasowych.
- III. Kształcenie literackie i kulturowe.
 1. Analiza i interpretacja utworów literackich. Uczeń:
 - 1) rozpoznaje rodzaje i gatunki literackie, potrafi wymienić ich cechy;
 - 2) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania bohatera i świata przedstawionego;
 - 3) rozpoznaje podstawowe motywy i toposy (np. ojczyzny, poety, matki, ziemi, wędrówki, inne) oraz ich funkcje w utworze;
 - 4) wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (tytuł, podtytuł, puenta, kompozycja, słowa kluczowe, motto);
 - 5) dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości regionalne, narodowe i uniwersalne.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 7) interpretuje dzieła sztuki;
- 8) określa wartości poznawanych tekstów kultury.

IV. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie. Uczeń:

- 1) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki;
- 2) wypowiada się na tematy poruszane w toku edukacji;
- 3) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź.

2. Pisanie. Uczeń:

- 1) hierarchizuje informacje zawarte w tekście;
- 2) tworzy tekst własny, stosując adekwatną do tematu formę wypowiedzi;
- 3) opracowuje redakcyjnie własny tekst (dokonuje przeróbek, uzupełnień, transformacji, skrótów, eliminuje przypadkową niejednoznaczność wypowiedzi).

Lista lektur

Proza:

- 1) *Derdowski Hieronim, Ō panu Czôrlińszcim, co do Pùcka pò sêcë jachôł* (całość);
- 2) Drzeżdżon Jan, *Twarz Smętka* (fragmenty);
- 3) Fikus Stefan, wybrane fragmenty prozy;
- 4) Grass Günter, *Błaszany bębenek* (fragmenty);
- 5) Heyke Léon, *Dobrogòst i Miłosława* (fragmenty);
- 6) Janke Stanisław, *Łiskawica* (fragmenty);
- 7) Jażdżewski Bolesław, *Wspomnienia kaszubskiego „Gbura”, cz. 3* (fragmenty);
- 8) Labuda Aleksander, *Guczów Mack gôdô* (wybrane felietony);
- 9) Łajming Anna, *Czterolistna konieczyna* (wybrane opowiadania lub fragmenty); *Dzieciństwo, Młodość* (wybrane fragmenty);
- 10) Majkowski Aleksander, *Žëcé i przigòdë Remùsa* (całość)*;
- 11) Walkusz Jan, *Sztrqđã słowa* (fragmenty);
- 12) Zbrzëca Jón (ps.), *W stolëcë chmùrników* (wybrane eseje lub ich fragmenty)

oraz inne teksty wybrane przez nauczyciela i uczniów.

Poezja:

Wybór wierszy następujących poetów:

Bartelik Stanisław, Bieszk Stefan, Czaja Ida, Derdowski Hieronim, Drzeżdżon Jan, Fopke Tomasz, Heyke Leon, Janke Stanisław, Karnowski Jan, Labuda Aleksander, Labudda Jaromira, Majkowski Aleksander, Makurat Hanna, Muza Krystyna, Nagel Alojzy, Pepliński Antoni, Pieper Michał, Piepka Jan, Rompski Jan, Sędzicki Franciszek, Stachurski Jerzy, Szymańska Ugowska Bożena, Trepczyk Jan, Zbrzyca Jan (ps.), Zmuda Trzebiatowski Robert

oraz inne utwory wybrane przez nauczyciela i uczniów.

Dramat:

- 1) wybrane dramaty w całości lub fragmentach Jana Karnowskiego oraz Jana Rompskiego;
- 2) Sychta Bernard, *Hanka sã żeni* (fragmenty) lub inny dramat we fragmentach.

Przekłady:

Tłumaczenia literatury polskiej i światowej na język kaszubski (wybrane utwory lub ich fragmenty).

Inne propozycje literackie inspirowane tematyką kaszubską.

Teksty pomocnicze, np. bedekery, czasopisma, leksykony, monografie, opracowania, poradniki, przewodniki, słowniki.

Warunki i sposób realizacji

Nauka języka kaszubskiego w branżowej szkole II stopnia jest kontynuacją nauczania tego przedmiotu w branżowej szkole I stopnia.

Ważne jest wprowadzenie elementów historii, geografii, przyrody i kultury regionu w obręb treści nauczanych na języku kaszubskim, co powinno być realizowane głównie poprzez uczestnictwo w życiu kulturalnym Kaszub oraz na podstawie literatury.

Należy zadbać o to, aby wykorzystywane w procesie edukacyjnym teksty były zapisane w standaryzowanej pisowni. W określonych przypadkach, np. pokazanie cech dialektalnych języka lub jego historycznego rozwoju, dopuszcza się użycie tekstów w niestandaryzowanej pisowni.

Dla uatrakcyjnienia zajęć zaleca się szerokie wykorzystywanie tekstów kultury (w tym kaszubskojęzycznych filmów). Pomocą w procesie edukacji powinny też być filmy o Kaszubach, audycje radiowe i telewizyjne, zasoby internetowe, spotkania z zasłużonymi dla kultury kaszubskiej ludźmi, warsztaty, projekty edukacyjne.

